פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת ויקהל"

****

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 8455798 - 054 - ניתן לקבל את העלון במייל.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל (לה, א)

הפרשה הקודמת הסתיימה (לד, לה) "וראו בני ישראל את פני משה, כי קרן עור פני משה". ולכאורה מהו הסמיכות של תחילת פרשתנו "ויקהל משה" לסיום הפרשה הקודמת שקרן עור פני משה.

ביאור נפלא שמעתי מאת **כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א**, על פי דברי רש"י "ויקהל משה" – הוא לשון הפעיל, שמשה רבינו אינו אסף את האנשים בידיים, אלא הם נאספו מעצמם על פי דיבורו והוא רק גרם להם להקהל. עכת"ד.

ולכאורה מה היה כוחו של משה שהצליח להקהיל את בני ישראל בלי שום פעולה בידיים.

וביאר מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א בהקדם מה ששמע מאת **כ"ק מרן אדמו"ר בעל "חישועת משה" מויזניץ זי"ע** (שהשבוע חל יום ההילולא) בעת ביקורו האחרון אצל מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א בישיבת מישקולין בפתח תקוה.

בדברי תורתו במעמד אמר האדמו"ר מויז'ניץ זי"ע: רש"י הק' בפרשת יתרו על הפסוק (שמות יח, יב),"ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם עם חותן משה לפני האלוקים", שואל, ומשה היכן היה? מתרץ רש"י, "משה היה עומד ומשמש". הסביר האדמו"ר זי"ע, תפקידו של מנהיג הוא להזריח ולהאיר את ליבותיהם של עם ישראל, כמו השמש שמאירה ומחממת. "משה עומד ומשמש" – 'משמש' – הוא מלשון שמש, משה רבינו המנהיג של עם ישראל, עמד והכנים אור חמימות ואמונה בתוך עם ישראל.

ולפי זה ביאר **מרן אדמו"ר ממישקולין שליט"א**, שזה היה כוחו של משה רבינו, שהצליח להקהיל את כל עם ישראל, מכוח זה שראו את הוד קדושתו, חיבתו ואהבתו לכל יהודי, בבחינת "כי קרן עור פני משה" שהוד קדושתו האיר, מכוח קדושה זו נמשכו בני ישראל אל משה כי רצו ליהנות מזיו קדושתו, כמו שאדם השרוי בחושך נמשך אל האור הבוקע ועולה. וזה עניין הסמיכות, "כי קרן עור פניו משה" לכן "ויקהל משה".

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר עליהם וכו' (לה, א)

ויקהל – למחרת יום הכיפורים (רש"י).

לכאורה, מה רוצה רש"י להשמיע לנו שזה היה למחרת יום הכיפורים? אלא מסביר זאת **הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע** הפשט הוא: כרגיל, ביום הכיפורים כל היהודים הם יראים וטובים, וביום הכיפורים כל אחד מפיים את חבירו, והכל חדורים שלום, אהבה ואחדות. אבל ככל שעובר ומתרחק לו יום ועוד יום, מתחילים להתקרר יותר ויותר... ולפעמים לא נראה כי היה כאן יום כיפור לפני כמה ימים.

וזה שרצה משה רבינו לרמז לעם ישראל, שלא רק ביום הכיפורים צריכים להיות חדורים סליחה ומחילה, אהוה ורעות, אלא גם "למחרת יום הכיפורים" חייבים להמשיך במידות אלה של "ויקהל"...

•

ובספר "פנינים יקרים" מובא הסבר, למה היה צריך רש"י לדקדק ולומר ש"למחרת יום הכיפורים היה", על דרך החידוד: בפרשת בהעלותך (במדבר יב,ג) כתוב: "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ומסבירים המפרשים למה כתוב "ענו" חסר וי"ו? אלא, אף על פי שמשה היה עניו, אבל בכל זאת אצל שמואל הנביא מצינו עניוות שלכאורה גדולה יותר, והוא, שכתוב (שמואל א'–ז, טז) "והלך מידי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל". שהיה סובב בכל המקומות שהיו שם ישראל, ואילו משה לא הסתובב, אלא הוא ישב וכל העם עמדו לפניו ושאלו את שאלותיהם. ולכאורה, למה באמת לא הלך משה העניו מכל האדם אל העם? אלא מכיון שחז"ל אמרו (כתובות יז): "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול", ולמשה היה דין מלך כמו שמובא (זבחים קב), ואילו שמואל היה רק נביא ורבם של ישראל, ורשאי היה למחול על כבודו. (ובפרשת וילך, שם כן כתוב "וילך משה", כי אז מלאו ימיו, ונצטווה למסור נשיאותו ליהושע, ואין שלטון ביום המוות.)

ועל פי הדברים הנ"ל, נבין מה דחק את רש"י לומר ש"למחרת יום הכיפורים היה", כי היה קשה, הרי בפרשה הקודמת, אחרי שעשו ישראל את העגל, אמר ה' למשה "לך רד מגדולתך", ואם כן, כבר לא היה לו דין מלך? ולמה פותחת התורה את פרשתינו ואומרת "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל"? הרי אין לו דין מלך, ויכול היה ללכת בעצמו אל ישראל? לזה אמרו חז"ל "למחרת יום הכיפורים היה", ונמחלו להם עוונותיהם וחזר משה לגדלותו ולמלכותו, ושוב לא היה יכול למחול. ולכן נאמר: "ויקהל משה"...

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' (לה, ב)

בספר **"כמוצא שלל רב"** מביא בשם **הגה"ק רבי דב בער רפאפורט אב"ד מעזיבוז' זי"ע** דיוק לשוני מעניין שדייק בפסוק זה ובפסוקים אחרים העוסקים בציווי שמירת השבת:

הן בפסוק שלפנינו והן לעיל בפרשת כי תשא (לא, טו) מופיע הלשון "שבת שבתון", וכך גם בפרשת אמור (ויקרא כג, ג). לעומת זאת בעשרת הדברות שבפרשת יתרו (שמות כ, ט) וכן בפרשת ואתחנן (דברים ה, יג) לא נאמר "שבת שבתון" אלא רק "וביום השביעי שבת". מה פשר השינוי?

אלא ההסבר הוא על פי דברי הגמרא (ברכות לה:) "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום – מלאכתן נעשית על ידי אחרים". ואם כן, אלו שעושים רצונו של מקום וזוכים שמלאכתם נעשית על ידי אחרים, לגביהם כל ששת ימי המעשה הם שבת, שהרי אף בשאר יומות השבוע הם שובתים ממלאכה, ומכיון שלגביהם ימות החול הם כשבת – שבת לגביהם הרי היא כ"שבת שבתון". לעומת זאת אלו שאינם בגדר של "עושים רצונו של מקום", ועושים הם בעצמם את מלאכתם בששת ימי המעשה, עבורם השבת היא רק שבת ולא "שבת שבתון".

מעתה ייושבו הדברים כפתור ופרח: הן אצלינו בפרשת ויקהל והן בפרשת כי תשא ובפרשת אמור, הניקוד מתחת לאות ת' שבמילת "תעשה" או מתחת לאות י' שבמילת "יעשה" היא צירי, והרי זה כאילו כתוב היה "ששת ימים תיעשה מלאכה", ומכאן שאותם פסוקים עוסקים באלו העושים רצונו של מקום, שעל כן נאמר לגביהם שהמלאכה "תיעשה" בשאר ימי השבוע, מאליה, ולכן בכל אותם פסוקים נאמר גם "שבת שבתון". אך לעומת זאת, בעשרת הדברות וכן בפרשת ואתחנן, נאמר במפורש "ששת ימים תעבוד", הרי שהפסוק מדבר באלו שאינם עושים רצונו של מקום, ועל כן נאלצים הם לעשות בעצמם את מלאכתם בששת ימי המעשה, ועל כן ביום השבת נאמר לגביהם רק "וביום השביעי שבת", ולא "שבת שבתון".

והנשיאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחושן (לה, כז)

וכתב רש"י: "אמר רבי נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה? אלא כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין, ומה שמחסירין אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו ציבור את הכל שנאמר "והמלאכה היתה דים" (לו, ז). אמרו נשיאים מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השהם, לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה, נהפרה אות משמם, והנשאם כתיב".

מכאן הוכיח ואמר **הרה"ק בעל ח"חידושי הרי"ם" מגור זי"ע** – שעיקר היהדות תלוי במידת הזריזות וההתלהבות לעבודת הבורא. שהרי הנשיאים, כיון שנתעצלו, חסרה בהם יו"ד ("יודישקייט"...)

הרה"ק רבי יצחק מווארקה זי"ע היה אומר: עצלות מידה קשה בעיקר למנהיג, נשיא. וסיפר על עצמו כי פעם אחת שכב על מיטתו ונתחשק לו להריח טבק. אולם קופסת הטבק הייתה על השולחן בחדר השני. עשה לו חשבון כזה: אם אני אקום ואלך לחדר השני לקחת את קופסת הטבק יהיה זה משום ויתור ליצר הרע, מילוי התאוה. לא אלך – יהיה זה משום עצלות, ולכן קם, נכנס לחדר השני, ניגש לשולחן ולא נגע בקופסא...

•

אמר הכותב: בספר "**איש לרעהו**" מובא יריעה רחבה לברר את דברי רש"י הנ"ל ואת נושא "זריזות במצוות" בכלל, בתוספת חקירה נפלאה. ואמנם הדברים מובאים קצת בהרחבה, אך לא אמנע מלהביאם עקב התועלת שבדברים, ומה גם, שהדברים כתובים בבהירות ובמתיקות...

דלכאורה נשאלת השאלה: אם כוונת הנשיאים היתה לטובה במה שלא התנדבו תחילה, ונהגו כך כדי להשלים את מה שיחסירו הציבור, כפי שכתב רש"י מדברי חז"ל, מדוע נחשב להם הדבר לפגם ומה שייך זה לעצלות?! ונראה ליישב ע"פ אמרת חז"ל במכילתא על הפסוק "ושמרתם את המצות" (שמות יב.יז) "כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה מצוה לידך עשה אותה מיד". מכאן המקור גם לאמרת חז"ל (יומא לג.) "אין מעבירין על המצוות" כפי שפירש רש"י שם.

אך עלינו לחקור ולברר, מה הטעם שאסור להשהות את המצוה אפילו לשעה קלה? האם משום החשש שאם ישהה המצוה וידחנה לשעה אחרת, יזדמן לו בינתיים איזושהו עיכוב, ויפסיד המצוה לגמרי. ל"החמצה" זו כיוונו חז"ל, וכדוגמת האמרה הידועה: "אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה" (אבות ב–ה) וכן: "אם לא עכשיו אימתי" (שם א–יד). או שסיבת האיסור היא שכאשר משהה המצוה אפילו למעט קט מחמת עצלות והתרשלות, יש בכך זלזול ובזיון המצוה ובאשר אמרו "אל תחמיצנה" כוונתם שבהשהיה עצמה ישנה כבר "החמצה". הוי אומר: פגם וחסרון במעשה המצוה, גם אם יעשנה לבסוף.

והנפקא מינה בין שני הצדדים תהיה באופן שמשהה את המצוה שבאה לידו, לא מחמת עצלות והתרשלות, אלא כדי שיוכל לעשותה ביתר הידור. לפי צד א' שיש חשש שמא יפסיד המצוה (אפילו בשהיה מועטת), הרי גם כאן קיים החשש שמא יפסיד המצוה על ההידור שבה. ואסור להשהותה. ואולם לפי צד ב' שהאיסור – מחמת הזילזול שיש בהשהיית המצוה, הרי כאן אין כל זילזול, אלא אדרבה, הוא משהה המצוה כדי לשבחה ולהדרה. ורשאי להשהות המצוה לשם כך. (שהרי לצד זה אין חשש להפסיד המצוה בשהיה מועטת).

מעתה נוכל לומר שכאלו שני צדדי החקירה שהעלנו, נחלקו רבותינו, ה"**מגן אברהם**" מצד אחד וה"**תרומת הדשן**" מאידך גיסא בשני מקומות שונים! שכן מדברי המגן אברהם (או"ח סימן כה אות ב') משמע שסובר כצד א', דהנה פסק הרמ"א שאם תפילין מזומנים בידו ואין לו טלית אין צריך להמתין לטלית אלא מניח מיד תפילין (אף שמצוה מן המובחר לברך על הטלית קודם התפילין). וכתב על כך המגן אברהם: "וכן הובא ביבמות לט. כל שהוי ימצוה לא משהינן! אע"פ שיש לומר שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר". מסתבר איפוא, כי טעמו של המגן אברהם באיסור ההשתהות אף למצוה מן המובחר, ואפילו לזמן מועט, הוא משום שהבין באמרת חז"ל "אל תחמיצנה" שאפילו בעיכוב של שעה קלה ישנו חשש שמא יפסיד המצוה (שכן הרבה דרכים ליצה"ר לעכב אדם מעשיית המצוות).

ואילו מאידך גיסא, משמע מדברי ה"תרומת הדשן" (סימן לה) שסובר כצד ב', שכן כתב לענין דין ברכת חידוש הלבנה שעדיף להמתין ולברך במוצאי שבת, שיש בזה הידור, כמו שכתב **האור זרוע** (ח"ב סימן תנ"ו) "דאין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהן מבושמין ובכלים נאים". וכל זאת, כמובן, בתנאי שאין חשש שמא יעבור זמן הברכה מצד יום המעונן, שאז אין להמתין אפילו כדי לעשותה יותר מן המובחר (וכמבואר ביבמות לט.). ולכאורה דבריו תמוהים: הרי מאמרת חז"ל "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה" הנלמדת מ"ושמרתם את המצות" (ואשר מזה נלמד הדין של "אין מעבירין על המצוות") משמע שגם בשהיה מועטת אסור לעכב המצוה?! אלא מוכח מכאן שהתרומת הדשן סובר כצד ב' שסיבת "אל תחמיצנה" אפילו לשעה קלה, הוא רק מחמת שיש בכך זלזול במצוה. אך כשמשהה המצוה כדי לעשותה בהידור, ולא מחמת עצלות והתרשלות, בכך אין כל איסור.

נמצאנו למדים, שלדעת המגן אברהם מעלת הזריזות למצוה, עדיפה היא על מעלת ההידור במצוה. ולדעת התרומת הדשן מעלת ההידור במצוה עדיפה היא על הזריזות.

•

וראיה לדעה שמעלת הזריזות עדיפה על ההידור, הובא **בספר "המאור הגדול, בשם הגאון רבי אברהם זלמנס זי"ע** מהפסוק הכתוב במעשר בהמה "העשירי יהיה קודש לה'" (ויקרא כז. לב). והלא יתכן שדוקא העשירי לא יהיה כלל נאה ומהודר אלא כחוש ודל, ואולי אין זה לכבוד השי"ת. אלא מכאן, שאם נזדמנה לאדם מצוה אף באופן בלתי מושלם ביותר, עליו להזדרז ולעשותה מיד. שכן אם ימתין עלול להיות שאף את הדל והכחוש לא ינדב. אמור מעתה: "ההוה הגרוע והמקופח, ערכו גדול וטוב יותר מן העתיד הנעלה". את זאת מלמדינו הכתוב: הבא קודם את ה"עשירי" אף כי כחוש הוא. ולכשתרצה להדר, תוסיף אח"כ מן המובחר...

מעתה, נבוא ליישב את השאלה שפתחנו בה (מדוע נתבעו הנשיאים, הרי נתכוונו לטובה במה שהמתינו עם נדבתם?) שאמנם הנשיאים נתכוונו לטובה וסברו כמו הצד שמעלת ההידור עדיפה על הזריזות, ולכן המתינו כדי להדר בנדבתם שתשלים את שהחסירו הציבור (ומה שכתוב "ונתעצלו" היינו שלא נזדרזו). אבל התביעה עליהם היתה שהיו צריכים להעדיף את הזריזות על ההידור ולא להמתין עם נדבתם, וכפי שנתברר שבשהייתם החמיצו את המצוה, ולכן נחסרה אות משמם.

לאור האמור, נמצא, שמהכתוב לגבי הנשיאים ישנה ראיה לכאורה כדעת ה"מגן אברהם" ושלא כדעת ה"תרומת הדשן". אמנם יש לומר שה"תרומת הדשן" יתרץ את השאלה באופן אחר, שאף כי האמת היא שההידור עדיף על הזריזות, אעפ"כ הטענה על הנשיאים היתה על עצם המחשבה המוטעית שבני ישראל יחסירו בנדבתם, וכפי שפירש **רבנו בחיי** שאף שהיתה כוונת הנשיאים לטובה נחשב להם לחטא ולחסרון שהיו צריכים להעלות בדעתם שישראל יביאו וישלימו הכל ולא תגשם כוונתם להשלים את החסר ולא יהיה להם חלק במשכן...

